

FREMTIDSPRAKTISERINGER – FORESTILLINGER, FORTÆLLINGER OG MATERIALISERINGER AF FREMTID FØR OG NU

I dette temanummer af tidsskriftet Kulturstudier beskæftiger vi os med, hvordan fremtider praktiseres i nutiden og hvordan de kulturhistorisk har været praktiseret. Praktisering forstås bredt og omfatter både forestillinger og fortællinger om ønskede eller frygtede fremtider og konkrete former for hverdagslig og materiel praksis, der på forskellig vis foregriber eller drager omsorg for og dermed søger eller har søgt at forme en nær eller fjern fremtid.

“Time present and time past are both perhaps present in
time future, and time future contained in time past”

T.S. Eliot 1936

Fremtiden er ofte blevet opfattet som noget, der kun er forestillet, og som vi derfor ikke kan undersøge empirisk. I de senere år er fremtiden imidlertid dukket op på nye måder i kultur-fagene; som et fænomen med sin egen kulturhistorie, som en tidslighed eller temporalitet, der altid er sammenfiltret med nutid og fortid og som et etnografisk 'site'.² Tidens varierende kvaliteter har længe været genstand for historieteoretiske overvejelser. Strukturalisten Fernand Braudel skelnede således mellem partikulære enkeltbegivenheder (événements), cyklisk fluktuerende fænomener (konjunkturer) såsom folketal og økonomiske forhold, og seje langtidstendenser (longue durée), der næppe erkendes i samtiden.³ Som en utilsigtet parallel hertil

¹ Redaktionen af dette temanummer er varetaget af: Bo Fritzbøger lektor, dr.phil. i historie, Københavns Universitet og Fredrik Nilsson professor, fil.dr. i Nordisk etnologi, Åbo Akademi, samt Nina Toudal Jessen og Tine Damsholt, der præsenteres nærmere ved deres respektive artikelbidrag.

² Bryant & Knight 2019.

³ Braudel 1958.

identificerede begrebshistorikeren Reinhart Koselleck tre dimensioner i menneskets forståelse af tid, nemlig erfaring af singularitet, gentagelsesstrukturer og de forudsætninger for erfaring, som findes forud for og længe efter det personlige liv (eller en konkret historisk epoke).⁴ I Kosellecks historiografiske studier blev relationen mellem erfaringsrum og forventningshorisont og dermed de forskellige ideer om relationen mellem fortid, nutid og fremtid omdrejningspunkt i karakteristikken af forskellige temporale regimer.⁵

Vi må altså tale om fremtider i flertal og som noget, der kan praktiseres på forskellige måder. Praktiseringsbegrebet omfatter i denne sammenhæng både sproglige, diskursive og materielle dimensioner. I temanummeret analyserer vi både forestillinger og fortællinger om ønskede eller frygtede fremtider og konkrete former for hverdagslig og materiel praksis, der på forskellig vis foregriber eller drager omsorg for og dermed søger eller har søgt at forme en nær eller fjern fremtid.

Aktuelle historiografiske diskussioner fremhæver, hvorledes det antropocæne destabiliserer forholdet mellem henholdsvis 'verdens-historie' dvs. menneskehedens historie og 'jordens historie' dvs. den dybe naturhistorie eller planetens historie. Dette resulterer i en flerhed af både overlappende og konfliktende fremtider.⁶ Det antropocæne kalder dermed både på nye forståelser af tid og fremtid i flertal og på undersøgelser af de kulturhistoriske rødder bag de fremherskende opfattelser af natur, landskab og andre levende arter som udtømmelige ressourcer for produktion eller som objekter for menneskers æstetiske nydelse. Herunder er der brug for kritiske undersøgelser af de teknologiske og forestillingsmæssige "lock-ins" det fossile samfund er bundet af, og som favoriserer nutidens nydelse over fremtidens.⁷ Sammen med globale klimaforandringer og biodiversitetskriser underminerer det antropocæne vores tro på fremtiden og kalder på akut handling her og nu: Fremtiden er NU!⁸ Trods enighed om nødvendigheden af handling kan der alligevel opstå spændinger mellem praktisering af forskellige fremtider: på den ene side i form af fortidsvendte revitaliseringer af gamle traditioner for selvforsyning og på den anden side de politisk og industristøttede omstillinger, der alene baseres på forventninger til teknologiske løsninger.⁹ Synet på og håndteringen af fremtiden inden for landbrug formes ikke mindst af økonomiske interesser og nutidige magtforhold.

⁴ Koselleck 2018.

⁵ Koselleck 2004; Hartog 2015.

⁶ Chakrabarty 2021.

⁷ Jackson 2009.

⁸ Bjærke & Kverndokk 2022.

⁹ Kolbert 2021.

Fremtid og kriser

Fremtidsforestillinger og -praktiseringer er uadskilleligt knyttet til begreber og termer som krise og akut nødvendighed.¹⁰ Fremtiden er og har altid været politiseret, idet politiske budskaber sælges med brug af fremtiden som argument. Dertil kommer at utopier og dystopier og andre fremskrivninger af lyse eller mørke fremtider ikke blot er politiske genrer men også kan ses som en uafvendelig del af samfundsteori. I den forstand kan utopier ses som en metode og et analytisk middel frem for et endemål.¹¹

Kulturhistorien har i den sammenhæng også vist sig at udgøre et forrådskammer af historiske kriser, der kan aktiveres når fremtiden må gentænkes. Det 20. århundrede byder på et dystert men også relevant billede. Første Verdenskrig er blevet betegnet som den første store internationale humanitære krise, en "urkatastrofe"¹². Krigen betød næsten ubeskrivelige lidelser for soldaterne ved fronten eller i fangenskab, samtidigt med at civile også blev ramt i et omfang, som aldrig var set før i form af bombardementer, folkemord og overgreb. Også for de ikke krigsførende nationer blev perioden under og efter krigen præget af mennesker, der flygtede fra hungersnød, af mangel på levnedsmidler og af pandemier som den spanske syge. Paradoksalt nok indebar første verdenskrig dermed også en humanitær opvågning, hvor det internationale bistandsarbejde og de lokale indsamlinger og arrangementer det affødte, kan ses som en ny form for fremtidspraktikker.¹³

Mellemligstiden blev i forhold til fremtidspraktiseringer ambivalent, idet fortsat usikkerhed, økonomisk nød og politiske konflikter blandedes med de til tider manisk "glade" eller "brølende" 20-ere, hvor en usikker fremtid håndteredes gennem kortsigtet hedonisme eller gennem smugling og sortbørshandel med sprit.¹⁴ Perioden syder bogstavelig talt af kreative måder at praktisere fremtider på. Ved samme tid begynder de nordiske velfærdsstater for alvor at tage form, og dermed initieres også mere eller mindre radikale (biopolitiske) interventioner – eller alternative fremtidspraktikker – som skulle skabe medborgere, der var parate til at løfte i flok og orientere sig mod en kollektiv fremtid.¹⁵ Mødet mellem statslige interventioner og hverdagens vaner var på ingen måde friktionsfrit – tværtimod er mellemligstiden en periode med stor både økonomisk, politisk og eksistentiel usikkerhed, hvor forskellige fremtidspraktiseringer konkurrerer med hinanden. Da anden verdenskrig bryder ud, er det således ikke en 'afbrydelse' eller en ny ur-katastrofe, der indtræffer. Krigen kan snarere ses som en intensivering af en krise, hvilket igen genererer nye former for fremtidspraktisering

10 Bandak og Anderson 2022; Bjærke og Kverndokk 2022.

11 Levitas 2013.

12 Cabanes 2024; Jensen 1998.

13 Irwin 2013; Malkki 2015; Lundin og Nilsson 2020.

14 Karlsson & Salomon 2024; Lundin & Nilsson 2015.

15 Esping-Andersen 1990; Palmblad og Eriksson 1995.

afhængigt af de skiftende muligheder og begrænsninger, som de respektive nationer og stater involvering i krigen afføder. Efter krigens afslutning følger nye flygtningestrømme og frygt for såvel medicinske pandemier som 'politisk infektion' og moralsk smittespredning.¹⁶ I 1945 og tiden derefter materialiseres frygten i forskellige former for flygtningelejre og karantæneregler i Norden. Livet i disse midlertidige rum præges af uvished og ventetid, men selv her kunne kreative tilgange og håb for såvel den nære som fjernere fremtid spire.¹⁷

Krigenes og konflikternes fremtidspraktiseringer hører dog ikke kun fortiden til. Lokalt og globalt bryder fremtiden pludselig sammen i konfliktzoner eller som følge af klimaforandringer og et omdrejningspunkt i nye statslige håndteringer af flygtninge er, at de fastholdes og må forsøge at leve i kronisk midlertidighed og usikkerhed om fremtiden.¹⁸ Senest har krigene i Ukraine og Gaza haft uoverskuelige konsekvenser for lokale fremtider og rusket op forestillinger hos nyere og ældre diasporas og i globale offentligheder, ligesom Covid-19-pandemien igangsatte bekymringer for den nære fremtid, mens familieritualer og arbejds- og skoletid blev objekt for politiske interventioner.

Fremtidens materialiseringer

Ligesom andre af hverdagslivets temporaliteter, rytmer, brud og varigheder er fremtider også formet af og materialiseret i forbrugsgenstande, nye dyrkningsmetoder, digitale enheder, specifikke materialer og senest AI. Nogle praktiserer alternative fremtider gennem eksperimenter med grøn omstilling, regenerativt landbrug eller i radikal aktivisme, mens andre nøjes med at praktisere overskuelige mikro-utopier gennem affaldssortering, hjemmedyrkning af grøntsager og genbrug. Senest er begreber og tiltag omkring kriseberedskab og "prepping" vendt tilbage i dagligdagens sprogbrug og mikropraksis i en ellers krisefjern skandinavisk sammenhæng og materialiseret i fyldte vanddunke, dåsemad, lommelygter og radioer.¹⁹ Med andre ord må vi være opmærksomme på, hvordan fremtider også gestaltes og foregribes i daglige rutiner og materiel praksis.

Fremtidspraktisering er dog mere end menneskelige forestillinger og intentioner. I det seneste årti har et nyt felt af "multi-species" eller mere-end-menneskelige studier synliggjort og reartikuleret fremtider, som noget vi deler og former sammen med andre levende arter. Dyr og planter er uomgængelige med-aktører i det Donna

16 Idvall og Nilsson 2024.

17 Geschwind, Idvall og Nilsson 2023.

18 Kohl et al. 2023.

19 Se fx den danske Beredskabsstyrelse: <https://www.brs.dk/da/forberedt/>. For en historisk analyse af kriseberedskaber se Rostgaard og Lind Christensen 2023. For en etnologisk kulturanalyse af nutidig prepping se Mellander 2023.

Haraway har kaldt en 'tyk nutid'; altid-allerede igangværende og sammenfiltret med fortider og fremtider og nye begyndelser.²⁰ Menneskets tidsligheder er dermed uundgåeligt vævet sammen med biosfærens store historie, evolutionen, der peger frem mod nye former for naturlighed, som vi i dag ingen mulighed har for at forestille os. Natur skal genskabes og områder "rewildes" eller gen-forvildes, men der spørges sjældent til, hvilken natur eller hvilken tidsramme, man forestiller sig, er den rigtige og mest 'naturlige'. Politiske ønsker om at få hurtig effekt, stemmer sjældent overens med plantesamfundets virkelighed, hvor migration af arter fra et sted til et andet foregår over lang tid.²¹ Også planternes fremtid har en fortid, som former både den og vores opfattelse og begrænsninger af den.

Fremtidspraktiseringer stiller dermed også nye spørgsmål til, hvad kulturhistorie og samtidsanalyse kan være. I temanummeret undersøger vi, hvordan fremtider praktiseres og er blevet praktiseret i offentlige diskurser, individuelle fortællinger, naturforvaltning og primær produktion og hvordan fremtider foregribes, opleves, artikuleres, materialiseres og praktiseres i hverdagslig mikropraksis. Vi begynder med de historiske fremtidspraktiseringer:

Daniel Henschen viser, hvordan den sammensatte såkaldte livsreformbevægelse i årtierne frem mod Anden Verdenskrig på forskellige måder søgte at skabe en bedre fremtid ved sammenknytning af individuelle livsvalg og politisk samfundsforandring.

Nina Toudal Jessen afdækker, hvordan forestillinger om fremtidens arealanvendelse inden for landbruget i 1960'erne konkretiseres og realiseres vidt forskelligt inden for overordnet egnsplanlægning og et konkret vestsjællandsk afvandingsprojekt.

Også Torjus Eckhoffs bidrag omhandler praktiseringer af fremtiden i den nærmere fortid. Hans bidrag behandler den norske stats forventninger til fremtidens it-systemer, som de så ud i 1978. Eckhoff undersøger, hvordan en faglig udredning om it-systemers anvendelighed i offentlig forvaltning dannede baggrund for udformningen af en "datapolitik", der igen formede beslutninger og ønsker.

I Jukka Nyssörens bidrag er det skoven i Inaru i Finland, der er omdrejningspunkt. Gennem et litteraturstudie af naturvidenskabelig forskning i arktisk skovdrift undersøger han de narrativer, der omgiver fremtidens skovbrug og liv i det nordligste Finland. Med fokus på prognoser viser Nyssönen, hvordan opvarmning globalt forankres lokalt gennem konflikter og fortællinger.

Derefter vender vi blikket mod den mere hverdagslige skala, hvor materielle genstande spiller en afgørende rolle i forskellige praktiseringer af fremtiden:

20 Haraway 2016.

21 Sand-Jensen et al. 2021.

Tine Damsholt diskuterer, hvordan Covid-19 pandemiens mentale og materielle undtagelsestilstand gav anledning til både umiddelbare dystopier og utopier. Såvel ønsket om en tilbagevenden til den nære fortids velkendte normalitet som håbet om at pandemien kunne blive begyndelsen på en ny og bedre fremtid kunne materialiseres i hverdagslivets mikroskala.

Malin Andersson og Cecilia Fredriksson undersøger, hvordan innovativ vandhåndtering og især ideer om genanvendelse af afløbsvand både producerer forskellige fremtidsvisioner og mulige fremtider, men også møder en mere træg virkelighed i den hverdagslige vandhåndtering i hushold i en svensk by.

Sandra Kvist beskriver ved hjælp af autoetnografi, hvordan materielle genstande som en kagedåse kan gestalte ønskede fremtider udstrakt mellem nuets bagepraktiker og konkurrerende barndomserindringer, og mellem humane og ikke-humane aktører.

Josefine Löndorf Sarkez-Knudsens artikel undersøger, hvordan kartofflen blandt civile aktører i Skåne og i deres nyttehaver på én gang praktiseres som akut krisestrategi i forhold til fødevareforsyningsikkerhed under pandemien og som langsigtet fremtidspraktisering i en antropocæn tidsalder.

Referencer

- Bandak, Andreas og Anderson, Paul 2022: "Urgency and Imminence. The Politics of the Very Near Future". *Social Anthropology* 30 (4). s. 1-17.
- Barad, Karen 2017: "Troubling Time/s and Ecologies of Nothingness: Re-turning, Re-membering, and Facing the Incalculable". *New Formations: A Journal of Culture, Theory, Politics* 92.
- Bennett, Jane 2010: *Vibrant Matter. A Political Ecology of Things*. Duke University Press.
- Bjærke, Marit Ruge og Kverndokk, Kyrre 2022: *Fremtiden er nå: Klimaendringens tider*. Scandinavian Academic Press.
- Braudel, Fernand 1958: *La longue durée, Annales. Economies, Sociétés, Civilisations* 13:2, s. 725-753.
- Bryant, Rebecca og Knight, Daniel 2019: *The Anthropology of Future*. Cambridge University Press.
- Cabanes, Bruno 2014: *The Great War and the Origins of Humanitarianism, 1918-1924*. Cambridge University Press.
- Chakrabarty, Dipesh 2021: "The Chronopolitics of the Anthropocene: The pandemic and our sense of time". *Contributions to Indian Sociology* 55,3. s. 324-348.
- Esping-Andersen, G. 1990: *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Eliot, T.S. 1936: *Burnt Norton*. Faber and Faber.

- Haraway, Donna 2016: *Staying with the trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press.
- Hartog, Francois 2015: *Regimes of Historicity: Presentism and Experiences of Time*. Columbia University Press.
- Irwin, Julia 2013: *Making the World Safe: the American Red Cross and a Nation's Humanitarian Awakening*. Oxford University Press.
- Jackson, Tim 2009: *Prosperity Without Growth*. Routledge
- Jensen, Henrik 1998: *Ofrets århundrede*. Samleren, København.
- Karlsson, Klas-Göran og Salomon, Kim 2024: *1920-talet: En spegel för vår tid*. Natur & Kultur.
- Kohl, Katrine Syppli; Sandberg, Marie; Egaa Jørgensen, Rikke og Shapiro, Ditte 2023: "Frivillighedens grænsearbejde: Hvordan paradigmeskiftet udfordrer den frivillige sociale indsats på flygtningeområdet". Mikkel Rytter (red.): *Paradigmeskiftets konsekvenser: Flygtningen, stat og civilsamfund*. <https://doi.org/10.2307/jj.5590545.18>.
- Kolbert, Elizabeth 2021: *Under a White Sky – The Nature of the Future*. Crown Publishing Group.
- Koselleck, Reinhart 2004: *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. Columbia University Press.
- Koselleck, Reinhart 2018: *Sediments of Time: On Possible Histories*. Stanford University Press.
- Levitas, Ruth 2013: *Utopia as Method: the imaginary reconstruction of society*. Palgrave Macmillan.
- Lundin, Johan A. og Nilsson, Fredrik 2020: "En gränslöst god svensk moral? Invalidtransporter, känslor och moralisk positionering". Nyzell, Stefan & Lindholm, Susan (red.): *Människor, mening och motstånd. En vänbok till professor Mars Greiff*. Skrifter med historiska perspektiv, 24. Malmö Universitet.
- Malkki, Liisa H. 2015: *The Need to Help: the Domestic Arts of International Humanitarianism*. Duke University Press.
- Mellander, Elias 2023: "Dread Expectations? Prepping, Culture, and Fear in Late Modernity". *Ethnologia Scandinavica*, 53, s. 5-23.
- Palmblad, Eva. og Eriksson, Bengt Erik 1995: *Kropp och Politik. Hälsouppllysning som samhällsspegel från 30-tal till 90-tal*. Stockholm: Carlssons förlag.
- Rostgaard, Marianne og Lind Christensen, Ivan 2023: "Modernitet, velfærdsstat og den potentielle atomkrig efter 1945. *Kulturstudier nr. 1, 2023*.
- Sand-Jensen, Kaj; Baumann, Martha; Båstrup-Spohr, Lars og Bruun, Hans Henrik 2021: "Hvilken natur kan vi få på våde lavbundslande?" *Aktuel Naturvidenskab*, (6), s. 28-33.

Hjemmesider

<https://www.brs.dk/da/forberedt/>

English Summary

Practising Futures – imaginings, narratives, and materialisations of futures in past and present.

In this special issue of the journal *Kulturstudier* we explore how futures are practised in the present and how they have been practised in the past within the perspective of cultural history. The notion of future practising is broad and encompasses imagined futures, narratives of wished for and dreaded futures – Utopias and Dystopias – as well as the concrete practices by which people at societal and everyday micro-level have tried to forestall and care for futures and thereby shape both near and far futures.